

וראה בפירוש ר"ח להלן (גב.) שפרש [דלא כרש"י] 'חביבים ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח' – שביזהכ"פ נכנס אהרן ללא צורך בהשמעת קול. ואפשר שהוא הולך לשיטתו שפירש 'ניאשתיק' – נרתק. כן כתב בספר נפש חיה (או"ח שלה, א). אך גם לפרש"י יש לקיים פירושו שם כי נראה שהשמעת קול בטבעת אינה חיוב מעיקר דין תורה. ועוד הלא הניאשתיק היה רק בכניסה ראשונה ולא בשאר הכניסות.

כמה ראשונים פרשו (עפ"י הירושלמי) 'ניאשתיק' – נרתק, שלא יכווה מהמחטה העשויה מתכת; אם משום שביום הכפורים הגחלים שוהות במחטה זמן מרובה עד שיחפון קטורת לכף ויוליך הכף והמחטה לבית קדשי הקדשים, ובינתיים הכלי מתחמם. אם משום שבכל השנה יכול להגן על פניו מחום המחטה ביד שמאלו, משא"כ ביום הכפורים ששתי ידיו תפוסות, צריך לעשות נרתק למחטה להגן על פניו (עפ"י ריטב"א).

ויש מפרשים 'ניאשתיק' – בסיס למחטה, שהרי ביום הכפורים מושיבה ומקטיר בתוכה (עפ"י מאירי).

*

וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו... – אמר רבי אבהו: וכהן גדול לא אדם היה? – אלא כההיא דאמר רבי פנחס: בשעה שהיה רוח הקדש שרוי עליו היו פניו בוערות כלפידים עליו. זהו שכתוב כי שפתי כהן ישמרו דעת... כי מלאך ה' צ' הוא'.

(ויקרא רבה כא. ע"ע פרי צדיק יוהכ"פ)

וכל אדם לא יהיה... – הענין בזה, כי שם 'אדם' מורה על עומק יקרות האדם בבינה והשכל... ובכל התפעלות נאמר לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון – לפי מערכת האדם במחשבותיו, כן יענהו ה'; אבל ביום הכפורים וכל אדם לא יהיה – שאין שום שייכות לגבול תפיסת אדם במחשבתו ובינתו לענין ההשפעה שיורדת מהש"י במקום הזה בעבודת יום הכפורים (מי השלוח).

דף מה

זרבי יוסי קיום האש מנא ליה, נפקא ליה מוהאש על המזבח תוקד בו'. רש"י מפרש תפקידה של מערכה זו לקיום האש – שאם אין אש של מערכה-גדולה מתגברת, מוסיפים עליה מזו (וכן פרשו הריטב"א רבנו יהונתן ועוד).

ולרבי יהודה אין צורך במערכה מיוחדת למטרה זו, כי בכל עת ועת היו הכהנים מוסיפים עצים על מערכה גדולה (רבנו יהונתן, וכדלעיל לט). 'לא היו נמנעין מלהביא עצים למערכה כל היום כולו'. ולר' יוסי יתפרש שמביאים למערכה של קיום האש).

והרמב"ם (תמידין ב,ד) כתב שלא היה על מערכה זו כלום אלא מטרתה לקיים מצות האש שנאמר אש תמיד תוקד (וכן נראה מדברי החינוך קלב. וכן כיוון הרש"ש לפירוש זה).

א. לפירוש זה לדעת רבי יהודה, נראה מדברי התשב"ץ (ח"ג לו קלה) שאין מצוה לקיים אש תמיד על המזבח, כי הוא דורש 'אש תמיד' ללמד על אש המנורה שנאמר בה תמיד, שבאה ממזבח החיצון [ואעפ"י שאין מצוה בדבר, היה באש המזבח נס שלא כיבו אותה גשמים ורוח].

ואולם מדברי המאירי נראה שגם לרבי יהודה היו צריכים להוסיף בכל עת עצים למערכה כדי שתהא שם אש תמיד.

ב. בין לפרש"י בין להרמב"ם משמע לכאורה שמערכה זו לקיום האש היתה דולקת באש תמיד. אך שמא יש מקום לחדש לפרש"י שהיתה זו מערכת עצים לא דלוקה וממנה מוסיפים עצים למערכה גדולה, שאם האש דולקת בה לשם מה לעשותה נפרדת, יוסיפו העצים למערכה הגדולה. וצ"ב.

ג. עבר ולא עשה מערכה שלישית; לפרש"י נראה שלא עבר על מצות עשה ד'אש תמיד תוקד על המזבח, אם דולקת אש אחרת. ואף לדעת הרמב"ם אפשר שלא עבר על מצוה זו כי מכל מקום אש תמיד יוקדת. וכן נקט המנחת-חינוך (קלב,ה). ואולם החינוך כתב שאם לא הבעירו הכהנים מערכה שלישית – ביטלו עשה ד'אש תמיד'.

(ע"ב) 'דכולי עלמא מוסיפין בו ביום אית להו – מנא להו? נפקא להו מוהאש...' משמע שתוספת מערכה ביום הכפורים היא מצוה גמורה מדאורייתא כשאר מערכות. כן משמע מהלימוד מיתור הכתוב, וגם מכך שמחללים יום הכפורים בהדלקת מערכה נוספת.

והרמב"ם (עבודת יוהכ"פ ב,ה) כתב: מוסיפים מערכה ביום הכפורים כדי להדר המזבח ולעטרו. ואולי כתב זאת כטעם לדין (עפ"י לקוטי הלכות ב'עין משפט').

ודרכו של הרמב"ם לפרש טעמא דקרא (שלחן ערוך הגר"ז הל' גזילה ג בקונטרס אחרון. וכן כתב הרמב"ם בתשובה להכמ"י לונגיל (רנב) שכוונתו בחיבורו לקרב הדינים אל השכל. וע' בדברי הרמב"ם בסוף ספר קרבנות. דוגמאות נוספות ע' בהל' עכו"ם ד,ד ובכס"מ; הל' רוצה ז,ידי. וכן פירש הצ"ח דברי הרמב"ם ריש הל' תמידין ומוספין. וכן יל"פ דבריו שם ג,טז [שנקט כריו"ח ונתן טעם וסברא בדין הנלמד מקרא. וע' כס"מ. וע' חו"י קלט. וע' כיו"ב במובא לעיל מד. וע' במובא סוטה ח). וכן דרך הגמרא בכמה מקומות (ע' ריטב"א להלן נט.). וכן דרכו של רש"י – ע' במובא ביוסף דעת שבת פד.

רמזים וטעמים

'דקה מן הדקה' – ענין כתישת סממני הקטורת ותערובתם רמזו בספרים, לפי שהקטורת ענינה קישור ואחדות (ומבואר בזה הענין שמכפרת על לשון הרע – הוא מפריא בין אחים), והלא בין סממניה נמנית החלבנה המסמלת את פושעי ישראל – על כן צריך כתישה ודיכה מרובה, היינו שפלות הדעת וביטוש החומר, כדי לאפשר עירוב הגון ואחדות מלאה.

ובתענית יום הכיפורים שבה רגילים כל ישראל לבוא ולהצטרף תפילתן כאחד, אז צריך כתישה דקה מן הדקה, כדי להכניס ה'חלבנה' לפני ולפנים באגודה אחת עם כולם (עפ"י שם משמואל ותולדות אדם יוהכ"פ, ועוד).

ונרמז בזה, שאין די בכתישה של החלבנה לבדה, אלא דרושה כתישה מרובה של הצדיקים כדי שיוכלו להתאחד עמה ולהעלותה עמהם.

ומובא בספרים שאעפ"י שהחלבנה ריחה העצמי רע, כאשר היא מתאחדת עם שאר הסממנים, מלבד מה שהם מבטלים את ריחה הרע, היא נותנת ריח טוב ע"י צירופם עמה. ומכאן יש להשכיל לענין הנמשל. וכבר המליץ ענין זה ר"צ הכהן בקונטרס 'עמלה של תורה' ו ד"ה ובזוה"ק, עמ' 221. וע"ע בלקוטי מאמרים שלו, עמ' 106 ועמ' 208.

וע"ע: 'שיחות הר"ן' רצה; שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ יב תשל"א בענין 'מעלת הכלל'; עלי שור ח"ב עמ' תיז. וע"ע במובא בכריתות ו.

מערכות האש על המזבח

להלכה נוקטים שבכל יום היו שלש מערכות. וברמז יש לומר שהן מקבילות לגוף נפש ושכל שבאדם; –
 המערכה שממנה נוטלים גחלים לקטורת שבמזבח הפנימי, רומזת לשכל – שהוא מקושר בעליונים. המערכה המיועדת לשריפת חלבי הקרבנות והאברים – כנגד הנפש שייעודה לאסוף ולאחד את כל החושים וכחות הנפש לה'. והמערכה לקיום האש רומזת לגוף, שמצד עצמו אין בו שבח אלא שהוא נושא ונשמע לכחות הנפש והשכל.
 ואש-דת צריכה לבעור באדם תמיד, בגופו בנפשו ובשכלו. והמכבה אש המזבח עובר בלאו. דוגמתו – כשהאדם מצונן וקר בעבודה.
 ומחויב האדם לעורר בקרבו רגש חם בכל יום ולא יסמוך על החום הטבעי שבקרבו. ולזה רמזו רז"ל באמרם אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. ומסדרים כל שלש המערכות בכל יום ויום. 'שמענה, ואתה דע לך' (מתוך שם משמואל צו תרע"ו).
 עוד על רמזי הבאת אש מן ההדיוט – לעיל כא.

דף מו

'איברי עולה שנתותרו עושה להן מערכה בפני עצמה וסודרן, ואפילו בשבת – מאי קמשמע לן, תנינא, בכל יום היו שם ארבע מערכות...'. ואין לומר שבא להשמיענו שעושה להם מערכה בשבת – כי אם זהו עיקר חידושו היה לו לומר 'וסודרם אפילו בשבת', ומכך שאמר 'ואפילו... ממשע שמשמיענו דין חוץ משבת (עפ"י תוס' מנחות מ: ד"ה תכלת; תו"י ותורא"ש).

לא נצרכה אלא לפסולין. ולפי זה נראה שנקט 'שנתותרו' לכלול אף אופן שנפסלו בלינה, כל שהן עתה על המזבח עושה להן מערכה.

ידוקא שמשלה בהן האור אבל לא משלה בהן האור – לא...'. מדברי התוס' מתבאר שחילוק זה שייך רק לענין הקטרה בשבת, שאם משלה בהם האור נעשו לחמו של מזבח ודוחים את השבת [לרבי מאיר, עושה להם מערכה בפני עצמה ולחכמים מקטירים על מערכה גדולה], ואם לא משלה בהם האור אין מקטירים אותם בשבת, משום שנאמר עלת שבת בשבתו – ולא עולת חול בשבת. אבל בחול לא נזכר תנאי זה, וגם אם לא משלה בהם האור עושה להם מערכה בפני עצמה לרבי מאיר, בין בכשרים בין בפסולים (חזון איש קכו, כט).

ז'פליגא דרב הונא דאמר תחילתו דוחה סופו אינו דוחה... מאי אינו דוחה – רב חסדא אמר: דוחה את השבת ואינו דוחה את הטומאה. רבה אמר דוחה את הטומאה ואינו דוחה את השבת. לפירוש התוס' (כאן ובשבת כ. ובפסחים פג:), נושא הנידון בדברי רב הונא רב חסדא ורבה הוא ממש הנידון שדוּבַר בו מקודם; עשיית מערכה בפני עצמה [לרבי מאיר] לאברים שניתותרו, בשבת או בטומאה. אבל עצם הדין שהקטרת אברים שניתותרו דוחה שבת וטומאה, מוסכם הוא על הכל. [ו'פליגא דרב הונא' היינו בין לרבה בין לרב חסדא, שהרי לפי שניהם אין עושים מערכה בפני עצמה או בשבת או בפסולים (דהיינו טומאה), וזה דלא כבר קפרא].